

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет іноземних мов
Кафедра теорії та практики іноземних мов**

Степанюк Діана Анатоліївна

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АБСТРАКТНИХ ІМЕННИКІВ
В УСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМУ МОВЛЕННІ**

Спеціальність 035.041 Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська

РЕФЕРАТ

на
випускню кваліфікаційну роботу
за освітньою програмою
«Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

Умань – 2023

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: канд. пед. наук, доцент Паладьєва А. Ф.

РЕЦЕНЗЕНТ: д-р пед. наук, професор Комар О. С.

Захист відбудеться 29.05.2023 р. о 9.00 на засіданні ЕК факультету іноземних мов.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі теорії та практики іноземних мов, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 405.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. КАТЕГОРЯ АБСТРАКТНОСТІ ІМЕННИКОВОГО СКЛАДУ В МОВОЗНАВСТВІ ТА ФІЛОСОФІЇ.....	8
1.1. Абстракція та абстрактні іменники у філософії	8
1.2. Абстракція як розумовий процес	12
1.3. Критерії виділення абстрактних іменників у лінгвістиці	17
1.4. Класифікація абстрактних іменників	22
РОЗДІЛ II. АБСТРАКТНІ ІМЕННИКИ В УСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМУ МОВЛЕННІ	27
2.1. Поняття та класифікація соціальних класів	27
2.2. Корпусне дослідження абстрактних іменників в мовленні англійців..	45
2.2.1. Використання корпусу у дослідженнях.....	45
2.2.2. Вибір корпусу.....	51
2.3. Порівняльний аналіз вживання абстрактних іменників різними класами	60
2.3.1. Частотний аналіз вживання абстрактних іменників... ..	61
2.3.2. Частотний та лексичний аналіз абстрактних іменників.....	68
2.3.3. Лексико- семантичний аналіз абстрактних іменників.....	72
2.3.4. Порівняльний аналіз даних (на основі художнього твору та корпусу)	84
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Випускна кваліфікаційну роботу присвячено вивченню ролі та особливостей використання абстрактних іменників в мовленні англійців (кінця ХХ – початку ХХІ ст.). Дослідження виконано на основі Національного британського корпусу (BNC) в рамках соціолінгвістичних та корпусних досліджень.

Теоретичні засади дослідження становлять лінгвістичні роботи, виконані в рамках наступних наукових напрямів: лінгвокультурології та соціолінгвістики (В. І. Карасік, Ю. С. Степанов, Т. А. Івушкіна, W. Labov, D. Block); когнітивістики (Н. Д. Арутюнова, Є. С. Кубрякова, З. Д. Попова, І. А. Стернін); психолінгвістики та клінічної психології (N. Caramelli, A. Setti, P. J. Swanenflugel, K. Wiemer-Hastings); корпусної лінгвістики (R. Xiao, P. Baker, D. Viber); семантичних та граматичних досліджень абстрактних іменників (І. В. Арнольд, Т. А. Золотарьова, І. В. Новицька, Л. А. Савельєв, Є. С. Кубрякова, А. А. Джіоєва, О. А. Коломійцева, А. А. Уфімцева, Н. А. Матузна, М. Н. Башкуєва, Л. О. Чернейко, Н.-J. Schmid, O. Jespersen).

Питання про соціальну диференціацію мови неодноразово порушувалося у працях вітчизняних та закордонних лінгвістів (Т. А. Івушкіна, В. М. Жирмунський, Л. П. Крисін, В. І. Карасік, А. Д. Швейцер, Ю. О. Квартовкіна, Д. В. Крюков, А. Г. Костецька, R. T. Bell, P. Trudgill, V. Bernstein, N. Mitford, A. S. C. Ross). У дослідженнях, незалежно від аспекту вивчення, зазначалося, що для мовлення представників вищого класу характерним є високий ступінь абстракції.

Всупереч стрімким тенденціям розвитку соціальної мобільності та заперечення класовості суспільства багатьма сучасними політиками, доводиться визнати, що соціальний розподіл існує й усвідомлюється людьми в різних європейських країнах. Проте у Великій Британії безперервна традиція соціальних класів зберігалася протягом століть практично без змін, є відмінною рисою британського суспільства й сьогодні, що робить

Великобританію цікавим об'єктом для вивчення відмінностей у мові представників різних соціальних верств.

У зв'язку з цим актуальним є розгляд абстрактної лексики в соціолінгвістичному аспекті. Важливо також зазначити, що вищезазначені дослідження проводилися виключно на матеріалі художньої літератури, тому використання бази даних корпусу сучасної англійської мови може надати необхідний матеріал для порівняння та підтвердження спостережень та отримання нових даних.

Поняття «абстрактні іменники» широко використовується в лінгвістичних та педагогічних дослідженнях, підручниках та розробках. Проте допоки не існує єдиного розуміння обсягу цього поняття, а в більшості робіт (Є. І. Грищук, Т. М. Олександрова, Ю. С. Степанова, Є. С. Кубрякова, Л. А. Савельєва, Л. О. Чернейко) триває дискусія про явище абстракції, визначення абстрактних іменників та розмежування конкретного та абстрактного. Проведені до теперішнього часу дослідження мали різні цілі – вивчалися граматичні особливості використання абстрактних іменників (Л. А. Савельєв, А. С. Баймуратова), формувалися їх класифікації (Т. А. Золотарьова, Л. О. Чернейко), розглядалася філософська основа абстракції та її реалізація у мові (Л. О. Чернейко), досліджувалися особливості сприйняття людиною абстрактної лексики (N. Caramelli, A. Paivio, K. Wiemer-Hastings, P. J. Schwanenflugel). Складність абстракції та багатогранність абстрактних іменників у їх реалізації викликає великий інтерес та багато невирішених питань. При всьому різноманітті робіт та підходів, питання соціолінгвістичних особливостей використання абстрактних іменників у них майже не висвітлювалося.

Сукупність перерахованих вище факторів разом з необхідністю уточнення отриманих раніше даних на іншому матеріалі визначає **актуальність** та вибір теми випускної кваліфікаційної роботи: **«Особливості використання абстрактних іменників в усному англійському мовленні».**

Метою даної роботи є засноване на корпусі та художній літературі дослідження особливостей використання абстрактних іменників в усній англійській мові, вивчення складу абстрактних іменників в мовленні англійців різного соціального статусу.

Поставлена мета передбачає вирішення **низки завдань**:

1. Розкрити сутність поняття «абстрактний іменник» та визначити параметри розмежування абстрактного та конкретного.

2. Розробити методологію виділення абстрактних іменників в мовленні на матеріалі мовного корпусу.

3. Визначити місце абстрактних та конкретних іменників у мові представників різних соціальних класів.

4. Позначити відмінності у вживанні абстрактних іменників людьми різної статі та віку.

5. Розробити лексико-семантичну класифікацію абстрактних іменників, важливих для відповідних класів.

Об'єкт дослідження – абстрактні іменники в усному англійському мовленні.

Предмет дослідження – соціолінгвістичні особливості використання абстрактних іменників, відібраних в усному корпусі BNC, а також у творах художньої літератури (J. Harris "Gentlemen and Players").

Говорячи про **матеріал дослідження**, необхідно зазначити, що вивчення абстрактних імен почалося зі звернення до художнього тексту, але його обсяг і велика складність обробки лексичних одиниць викликали необхідність звернутися до британського мовного корпусу. Тому в роботі використовувався як статистичний матеріал розмовного корпусу BNC, так і художній текст (роман Дж. Харріс «Джентльмени та гравці»).

На різних етапах роботи використовувалися такі **методи дослідження**: кількісний аналіз частотності слововживань, семантичний, контекстуальний та концептуальний аналіз, а також загальні методи наукового дослідження (спостереження, аналіз та порівняння).

Теоретичне значення даного дисертаційного дослідження полягає в подальшому розвитку теорії абстрактності та абстрактного іменника: в осмисленні чинних абстрактних класифікацій іменників, а також їх перероблення та уточнення; встановленні кореляцій між соціальними характеристиками та вживанням абстрактних іменників (як кількісним, так і змістовним). У розробці методології відбору корпусного матеріалу для виявлення соціолінгвістичних особливостей використання абстрактних іменників, що може використовуватися надалі для відбору та аналізу лінгвістичного матеріалу.

Практичне значення дослідження полягає в розширенні уявлення про сутність абстрактних іменників, а також їх ролі у мовленні представників різних соціальних класів. Матеріали дослідження можуть бути використані в курсах з мовознавства, лексикології, країнознавства, соціолінгвістики, лінгвокультурології та текстології. Особливого значення результати дослідження набувають у контексті викладання англійської мови як іноземної студентам інститутів міжнародних відносин, оскільки розуміння та вміння враховувати соціолінгвістичні особливості мови співрозмовника є особливо важливим для майбутніх дипломатів і фахівців, які працюють на міжнародному рівні, а також для фахівців – лінгвістів та перекладачів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та практики іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, зібраннях студентської проблемної групи «Іноземні мови в глобалізаційному просторі» та обговорювалися на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 19 травня 2022 р.), Всеукраїнській студентській науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації» (м. Умань, 18 березня 2022 р.), I науково-методичному семінарі «Проблеми романо-германської філології та іношомовної лінгвометодики у ціннісних вимірах сьогодення» (Умань, 23

листопада 2022 р.), V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 6 квітня 2023 р.), звітних науково-практичних конференціях викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань, травень 2022 р., 2023 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження показані в 3 наукових публікаціях автора:

1. Діана Степанюк. Абстрактні іменники в англійській мові та їх особливості. *Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 19 травня 2022 р.). Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. С. 83–88.

2. Діана Степанюк. Роль абстрактних іменників у мовленні. *Проблеми романо-германської філології та іношомовної лінгвометодики у ціннісних вимірах сьогодення* : матеріали I науково-методичного семінару (Умань, 23 листопада 2022 р.). Умань, 2022. С. 70–74.

3. Діана Степанюк. Використання абстрактних іменників в усному англійському мовленні. *Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи* : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 6 квітня 2023 р.). Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. С. 42–45.

Обсяг і структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи разом із бібліографією та додатками становить 109 сторінок.

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі здійснено поглиблений огляд соціолінгвістичних особливостей вживання абстрактних іменників в усному англійському мовленні. Під час вирішення поставлених завдань на матеріалі Британського національного корпусу BNC та твору Дж. Харріс «Джентльмени та гравці» було виділено абстрактні іменники, а також проведено їх кількісний та лексико-семантичний аналіз.

Розроблено методологію виділення абстрактних іменників в мовленні на матеріалі мовного корпусу. Розглянуто підходи до розуміння абстрактних іменників та розмежування абстрактного та конкретного, виділено формальні та семантичні ознаки, які необхідно враховувати при визначенні розряду іменників. Ґрунтуючись на цих ознаках, з розмовного підкорпусу BNC були виділені слововживання абстрактних іменників у мові представників чотирьох соціальних класів: середнього вищого (AB), середнього (C1), середнього нижчого (C2) і нижчого (DE).

Визначено місце абстрактних та конкретних іменників у мові представників різних соціальних класів. Здійснено кількісний аналіз слововжитків абстрактних субстантивів, який показав, що їх розподіл слідує правилу Парето, тобто 80% всіх слововжитків припадають на 20% слів. Список найчастіше вживаних абстрактних іменників практично повністю збігається для чотирьох аналізованих класів. Слова, що входять до найчастотніших, можна віднести до однієї з наступних груп: квантифікатори, слова, що позначають час, гроші, просторові параметри, напрямок. Крім того, найбільшу кількість слововжитків посідають слова з широкозначною семантикою.

Позначено відмінності у вживанні абстрактних іменників людьми різної статі та віку. Аналіз вживання абстрактної лексики, показав, що здатність до абстракції розвивається із віком: збільшується кількість слововжитків і розширюється лексичний запас. Крім того, можна простежити певні гендерні відмінності у вживанні абстрактних іменників. Жінки частіше

використовують абстрактну лексику, ніж чоловіки. У словниковому запасі жінок більше слів, що виражають емоції, взаємостосунки, поведінку та норми суспільства, тоді як чоловікам властивіша лексика, що стосується роботи, суспільних явищ, а також виражень волі.

Розроблено лексико-семантичну класифікацію абстрактних іменників, значущих для відповідних класів. Для виявлення соціолінгвістичних особливостей вживання абстрактних іменників було здійснено лексико-семантичний аналіз вибірки. Розроблена для цієї мети класифікація ґрунтувалася на класифікації оцінок Н. Д. Арутюнян, проте була розширена шляхом додаткових семантичних параметрів. Під час упорядкування класифікації використовувався метод аналізу словникових дефініцій, що дозволив розділити всю абстрактну лексику на певні семантичні групи.

Група слів **сенсорної семантики** включає сенсорно-смакові, емоційні та інтелектуальні лексеми. У цій роботі в кожній з підгруп були далі виділені групи слів, що позначають «дію», «стан чи явище» та «явище чи відчуття». Соціолінгвістичний аналіз абстрактних імен цих груп показав, що представники вищих класів частіше використовують слова, що позначають дії чи стану, тоді як нижчі класи для вираження цих понять частіше вживають дієслова та прикметники. Окремою групою «сенсорних» абстрактних імен можна назвати лексеми, що позначають риси характеру.

Слова, що увійшли до групи **сублімованих** (етичних та естетичних) іменників, відображають цінності класів. Так, для вищого класу можна виділити такі важливі концепти – "порядок", "релігія", "традиція" та їх похідні.

Концепти «порядок» і «традиція» розкриваються й у «нормативних» іменників групи **раціональних** абстрактних імен. Підгрупи «утилітарні» та «телеологічні» іменники включають субстантиви з позитивною чи негативною семантикою. Проте, незалежно від підгрупи, можна відзначити більший словниковий запас лексем у представників вищих класів.

Порівняльний аналіз результатів, отриманих при дослідженні матеріалу корпусу та художньої літератури, показав, що вони досить схожі. Проте у художньому творі набір лексем різниці між мовленням вищих і нижчих класів істотніший, що відповідає авторському задуму і допомагає створити окресленіший образ героя.

Здійснене дослідження відкриває подальші перспективи, пов'язані з вивченням соціолектів на абстрактних іменниках. Отримані результати можуть бути уточнені на додатковому художньому матеріалі або бути розширені на монологічну усну чи письмову мову. Крім того, інтерес представляє дослідження соціолінгвістичних характеристик абстрактної лексики, здатне доповнити та уточнити розуміння абстракції як когнітивного процесу.